МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

ЗАТВЕРДЖЕНО
В. о. директора НЦ «МАНУ»
_____ В. ДУНЕЦЬ
«13» жовтня 2026 р.

ПРОГРАМА
спецкурсу для педагогічних працівників
«КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА: ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ»

Київ
2026

Розробник: Національний центр «Мала академія наук України».

Автор програми:

Анна ВІТЯЗЬ – методист лабораторії культурної освіти та гуманітарних наук НЦ «МАНУ».

Лектор:

Анна ВІТЯЗЬ, методист лабораторії культурної освіти та гуманітарних наук НЦ «МАНУ».

Напрям підвищення кваліфікації: розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників із можливістю інтеграції кримськотатарської літератури в освітній процес, урочну та позакласну діяльність.

Термін дії програми: з 2026 до 2027 року.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. «Кримськотатарська література: практичні інструменти для педагога в освітньому процесі» є важливою складовою культурної спадщини кримськотатарського народу та українського культурного простору. Її розвиток відображає історичні, культурні й суспільні процеси, що відбувалися в Криму протягом століть. Для сучасного педагога звернення до кримськотатарської літератури дає можливість не лише ознайомити здобувачів освіти з творчістю окремих авторів і художніми текстами, а й поглибити розуміння історії та культури Криму, особливостей формування ідентичності корінного народу України, досвіду депортації та повернення, а також сучасного культурного процесу.

Водночас кримськотатарська література залишається недостатньо представленою в освітньому процесі. Педагогічні працівники часто потребують додаткових знань про основні етапи її розвитку, письменників і твори, доступні українські переклади, сучасні літературні антології та способи роботи з ними на уроках української літератури, історії, мистецтва, громадянської освіти, зарубіжної літератури та в позакласній діяльності.

Особливого значення набуває формування в педагогів уміння працювати з художнім текстом у його історичному та культурному контексті, добирати відповідні твори для різних вікових груп, порівнювати оригінал і переклад, використовувати літературні тексти для розвитку читацької компетентності, критичного мислення та культурної обізнаності здобувачів освіти.

Програма курсу «Кримськотатарська література: практичні інструменти для педагога в освітньому процесі» спрямована на ознайомлення педагогічних працівників з основними етапами розвитку кримськотатарської літератури — від народної творчості та формування писемної традиції до сучасного літературного процесу. Окрему увагу приділено кримськотатарській поезії, творчості Ісмаїла Гаспринського, літературі першої третини XX століття, літературі депортації та повернення, сучасним авторським і колективним проєктам, зокрема антології «Кримський інжир / Qırım inciri», а також дитячій і підлітковій літературі.

Практична спрямованість програми передбачає не лише засвоєння теоретичних відомостей, а й опрацювання конкретних художніх текстів, добір матеріалів для уроків і позакласних заходів, створення навчальних завдань, роботу з оригіналами та перекладами, а також моделювання способів інтеграції кримськотатарської літератури в освітній процес.

Програму розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про позашкільну освіту», Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 (зі змінами), – у частині визначення вимог до програм підвищення кваліфікації, їх обсягу (тривалості), організації безперервного професійного розвитку педагогічних

працівників, забезпечення практичної спрямованості програм, права педагогічних працівників на вибір суб'єкта підвищення кваліфікації та визнання результатів навчання.

Навчально-методичне забезпечення програми включає презентації, добірки художніх текстів, фрагменти найкращих взірців кримсько татарських творів та українських перекладів, практичні завдання, методичні матеріали для роботи з літературними творами, завдання для самостійної роботи та матеріали для підготовки уроків і позакласних заходів.

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Обсяг (тривалість): 23 години (0,75 кредита ЄКТС).

Особливості реалізації програми: програма реалізується дистанційно шляхом поєднання синхронного навчання у форматі лекційних і практичних занять із асинхронним виконанням самостійної роботи.

Форма підвищення кваліфікації: дистанційна.

Вартість: безоплатно.

Мета підвищення кваліфікації: сформувати та поглибити знання педагогічних працівників про кримськотатарську літературу, основні етапи її розвитку, провідних авторів і твори; Завдання підвищення кваліфікації:

Реалізація визначеної мети передбачає розв'язання таких завдань:

ознайомити з основними етапами становлення та розвитку кримськотатарської літератури;

поглибити знання про народну творчість та формування писемної літературної традиції кримських татар;

ознайомити з особливостями розвитку кримськотатарської поезії XIII–XX століть;

розкрити значення творчості Ісмаїла Гаспринського для розвитку нової кримськотатарської літератури;

ознайомити з літературним процесом першої третини XX століття та творчістю його провідних представників;

сформувати розуміння особливостей літератури депортації, вигнання, повернення та літератури пам'яті;

ознайомити із сучасним кримськотатарським літературним процесом, зокрема антологією «Кримський інжир / Qırım inciri»;

ознайомити з кримськотатарською дитячою та підлітковою літературою;

сформувати практичні навички роботи з оригіналами художніх текстів та їх українськими перекладами;

сформувати вміння добирати кримськотатарські художні твори відповідно до віку та освітніх потреб здобувачів освіти;

розвинути вміння створювати навчальні завдання на основі художніх текстів;

сформувати навички використання кримськотатарської літератури в урочній та позакласній роботі.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: предметно-методична (знання історії та розвитку кримськотатарської літератури, уміння аналізувати й добирати художні тексти, використовувати їх в освітньому процесі та застосовувати відповідні методи й прийоми роботи з літературними творами); культурологічна (розуміння кримськотатарської культури та її відображення в літературі); комунікативна (уміння організовувати обговорення художніх текстів та читацьку взаємодію); інформаційно-цифрова (використання цифрових ресурсів для пошуку, добору та роботи з літературними матеріалами).

проєктувальна (розроблення уроків, позакласних заходів і навчальних проєктів на основі кримськотатарської літератури).

Очікувані результати підвищення кваліфікації.

За результатами навчання слухачі опанують знання та набудуть (удосконалять) уміння, навички і способи професійної діяльності щодо:

основних етапів розвитку кримськотатарської літератури;

особливостей народної творчості та формування писемної традиції;

розвитку кримськотатарської поезії XIII–XX століть;

творчості Ісмаїла Гаспринського та його ролі в розвитку нової кримськотатарської літератури;

процесу першої третини XX століття;

літературного особливостей літератури депортації, вигнання, повернення та літератури пам'яті;

сучасного кримськотатарського літературного процесу;

творчості окремих представників кримськотатарської літератури та їхніх творів;

роботи з антологією «Кримський інжир / Qırım inciri»;

особливостей дитячої та підліткової кримськотатарської літератури;

використання оригіналів і перекладів художніх текстів в освітньому процесі;

розроблення навчальних завдань на основі художніх творів;

використання кримськотатарської літератури в урочній та позакласній роботі.

За результатами навчання слухачі:

знатимуть: основні етапи розвитку кримськотатарської літератури; особливості народної творчості та писемної традиції; основні напрями розвитку кримськотатарської поезії; творчість Ісмаїла Гаспринського та представників літератури першої третини XX століття; особливості літератури депортації та повернення; провідні тенденції сучасної кримськотатарської літератури; основні сучасні літературні проєкти та видання; особливості роботи з оригіналами й перекладами художніх текстів;

умітимуть: аналізувати та інтерпретувати художні тексти; добирати твори відповідно до віку та освітніх потреб здобувачів освіти; використовувати кримськотатарські літературні тексти на уроках і в позакласній роботі; порівнювати оригінали та переклади; створювати навчальні завдання на основі художніх творів; використовувати літературні тексти для формування читацької, культурної та громадянської компетентностей; розробляти фрагменти уроків і позакласних заходів із використанням кримськотатарської літератури.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації

Оцінювання результатів навчання здійснюється за результатами виконання завдань під час практичної роботи, самостійної роботи та підсумкового тестування.

Програму вважають успішно опанованою за умови виконання передбачених програмою завдань та успішного проходження підсумкового тесту.

Документ про підвищення кваліфікації, передбачений програмою, – сертифікат.

Змістово-методичне забезпечення програми включає презентаційні матеріали, добірки художніх текстів кримськотатарських авторів, фрагменти оригіналів та українських перекладів, методичні рекомендації, практичні завдання для аналізу текстів, завдання для самостійної роботи, матеріали для розроблення уроків і позакласних заходів.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	1	2	3	4	5
1	Назва навчальної теми	Лекційні заняття	Практичні заняття (консультації)	Самостійна робота	Усього
2	МОДУЛЬ 1. ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ				
3	Тема 1.1. Початок курсу. Презентація програми. Знайомство. Витоки кримськотатарської літератури: народна творчість, формування писемної традиції та основні періоди розвитку	2,5	0	1	3,5
4	Тема 1.2. Кримськотатарська поезія XIII–XX століть: традиція, теми та образи. Антологія «Окрушина сонця»	2,5	0	0	2,5
5	Разом за модулем 1	5	0	1	6

6	МОДУЛЬ 2. КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА НОВОГО ЧАСУ				
7	Разом за модулем 2	5	0	1	6
8	МОДУЛЬ 3. ЛІТЕРАТУРА ПАМ'ЯТІ ТА СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС				
9	Тема 3.1. Література депортації, вигнання та повернення: пам'ять, втрата дому й пошук ідентичності	2,5	0	1	3,5
10	Тема 3.2. Сучасна кримськотатарська література: «Кримський інжир / Qırım inciri», дитяча та підліткова література, оригінали й переклади	2,5	0	1	3,5
11	Разом за модулем 3	5	0	2	7
12	МОДУЛЬ 4. ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПЕДАГОГА				
13	Тема 4.1. Практичні інструменти педагога: робота з кримськотатарським художнім текстом на уроці та в позакласній діяльності	2,5	0	1	3,5
14	Разом за модулем 4	2,5	0	1	3,5
15	Підсумковий тест	0	0	0	0,5
16	Усього	17,5	0	5	23

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Тема 1.1. Відкриття курсу. Презентація програми. Знайомство. Витоки кримськотатарської літератури: народна творчість, формування писемної традиції та основні періоди розвитку

Зміст, структура та основні завдання курсу. Очікувані результати навчання та можливості використання кримськотатарської літератури в освітньому процесі. Знайомство учасників та визначення їхніх професійних запитів. Кримськотатарська усна народна творчість як основа літературної традиції. Казки, легенди, перекази, прислів'я та інші жанри фольклору. Формування писемної традиції кримських татар. Основні періоди розвитку кримськотатарської літератури та їхні характерні особливості. Взаємозв'язок літературного процесу з історичним і культурним розвитком Криму.

Тема 1.2. Кримськотатарська поезія XIII–XX століть: традиція, теми та образи. Антологія «Окрушина сонця»

Основні етапи розвитку кримськотатарської поезії XIII–XX століть. Класична кримськотатарська поезія, її жанрові та тематичні особливості. Провідні мотиви й образи кримськотатарської лірики. Поетична традиція та її трансформація в різні історичні періоди. Представлення кримськотатарських поетів у сучасних виданнях та антологіях. Антологія «Окрушина сонця» як джерело для ознайомлення з кримськотатарською поезією. Робота з поетичними текстами та їхніми перекладами.

МОДУЛЬ 2. КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА НОВОГО ЧАСУ

Тема 2.1. Ісмаїл Гаспринський і нова кримськотатарська література: початок літературного відродження

Ісмаїл Гаспринський та його роль у культурному й інтелектуальному розвитку кримських татар. Формування нової кримськотатарської літератури та зміна літературних орієнтирів. Взаємозв'язок літератури, освіти, журналістики та суспільної думки. Нові жанри, теми та способи художнього осмислення дійсності. Значення творчої спадщини Ісмаїла Гаспринського для подальшого розвитку кримськотатарської літератури. Практична робота з окремими текстами та їх використання в освітньому процесі.

Тема 2.2. Кримськотатарська література першої третини XX століття: нові теми, жанри та імена. «Молитва ластівок»

Особливості розвитку кримськотатарської літератури першої третини XX століття. Суспільно-історичний контекст та його вплив на літературний процес. Розширення тематичного й жанрового діапазону. Творчість Шаміля Алядіна, Юсуфа Болата та інших представників кримськотатарської літератури цього періоду. Особливості прози, поезії та драматургії. Антологія «Молитва ластівок» та можливості її використання в освітньому процесі. Добір текстів для роботи зі здобувачами освіти.

МОДУЛЬ 3. ЛІТЕРАТУРА ПАМ'ЯТІ ТА СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС

Тема 3.1. Література депортації, вигнання та повернення: пам'ять, втрата дому й пошук ідентичності

Депортація кримських татар 1944 року та її відображення в літературі. Література вигнання як спосіб збереження особистої та колективної пам'яті. Теми дому, втрати, розлуки, повернення, родинної пам'яті та ідентичності. Творчість Чингіза Дагджи, Ервіна Умерова, Таїра Халілова та інших представників літератури депортації й повернення. Особливості художнього осмислення історичної травми. Тексти літератури пам'яті в освітньому процесі: можливості та методичні підходи до їх опрацювання.

Тема 3.2. Сучасна кримськотатарська література: «Кримський інжир / Qırım inciri», дитяча та підліткова література, оригінали й переклади

Основні тенденції сучасної кримськотатарської літератури. Сучасні автори, видавничі ініціативи та літературні проєкти. Антологія «Кримський інжир / Qırım inciri» як простір представлення сучасної кримськотатарської літератури. Тематичне та жанрове різноманіття сучасних текстів. Кримськотатарська дитяча та підліткова література. Особливості добору текстів для різних вікових категорій. Робота з оригіналом і перекладом: можливості порівняльного аналізу, особливості передачі культурно маркованої лексики та образів.

МОДУЛЬ 4. ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПЕДАГОГА

Тема 4.1. Практичні інструменти педагога: робота з кримськотатарським художнім текстом на уроці та в позакласній діяльності

Принципи добору кримськотатарських художніх текстів відповідно до віку та освітніх потреб здобувачів освіти. Способи введення літературного твору в історичний і культурний контекст. Робота з художнім текстом до, під час та після читання. Створення запитань і завдань на розуміння, аналіз та інтерпретацію тексту. Порівняння оригіналу й перекладу як навчальний інструмент. Використання кримськотатарської літератури на уроках української мови та літератури, історії, мистецтва, громадянської освіти та в міжпредметній взаємодії. Організація читацьких клубів, літературних заходів, тематичних проєктів та інших форм позакласної роботи. Практична розробка фрагмента уроку або позакласного заходу на основі кримськотатарського художнього тексту.

Література:

1. Абдулаєва, Г. (2021). 25 відомих кримських татар: Від Кримського ханства до сьогодення. Фоліо.
2. Абдулаєва, Г. (2021). Кримські татари: Від етногенезу до державності. Гамазин.
3. Алієв, А., & Левкова, А. (уклад.). (2019). Кримський інжир = Qirim inciri: Антологія. Видавництво Старого Лева.
4. Алієв, А., & Левкова, А. (уклад.). (2020). Кримський інжир. Демірджі = Qirim inciri. Demirci: Антологія. Видавництво Старого Лева.
5. Алієв, А., & Левкова, А. (уклад.). (2021). Кримський інжир. Чаїр = Qirim inciri. Çayir: Антологія. Видавництво Старого Лева.
6. Алядін, Ш. (2018). Мердивен: Кримськотатарська проза українською (П. Сачек & Н. Гончаренко, упоряд.). Майстер книг.
7. Бекірова, Г., Іванець, А., Тищенко, Ю., Громенко, С., & Аблаєв, Б. (2020). Історія Криму та кримськотатарського народу: Навчальний посібник. Кримська родина; Майстер Книг.
8. Бекірова, Г. (2017). Пів століття опору: Кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки): Нарис політичної історії.

9. Гаспринський, І. (2021). Молла Аббас: Вибрані літературні твори. Майстер Книг.
10. Гайворонський, О. Країна Крим: Нариси про пам'ятки історії Кримського ханату.
11. Менекай, С. (2022). Із Алушти віють вітри. Майстер Книг.
12. Мірошниченко, М. М., & Кандим, Ю. У. (упоряд.). (2003). Окрушина сонця: Антологія кримськотатарської поезії XIII–XX століть. Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України.
13. Мірошниченко, М. М., & Кандим, Ю. У. (упоряд.). (2006). Молитва ластівок = Къарылгъачлар дуасы: Антологія кримськотатарської прози XX–XXI ст. Кн. 2. Етнос.
14. Соболєва, О. (2015). Весілля кримських татар: Традиційні форми та трансформації. Олександр Пшонківський.
15. Соболєва, О. (2019). Кримськотатарська кухня. Видавництво ФОП Брайченко «ïzhak».
16. Халілов, Т. До останнього подиху. УкрЛіб.
17. Електронні ресурси та платформи
18. ГО «Кримська родина». Bilgi: Освітня онлайн-платформа. https://www.bilgi.in.ua/literature/
19. Sandiq. Sandiq: Платформа кримськотатарської культури, мистецтва та ремесел. https://sandiq.art/
20. Prometheus.. Qırım: Крим – це ми. https://prometheus.org.ua/https://prometheus.org.ua/prometheus-free/qirim/ .
21. УкрЛіб. До останнього подиху. https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8156

Завідувач лабораторії
культурної освіти та гуманітарних наук
___ .10.2026

Анна ЧУМАК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

ЗАТВЕРДЖЕНО
В. о. директора НЦ «МАНУ»
_____ В. ДУНЕЦЬ
«13» жовтня 2026 р.

ПРОГРАМА
спецкурсу для педагогічних працівників
«КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА: ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ»

Київ
2026

Розробник: Національний центр «Мала академія наук України».

Автор програми:

Анна ВІТЯЗЬ – методист лабораторії культурної освіти та гуманітарних наук НЦ «МАНУ».

Лектор:

Анна ВІТЯЗЬ, методист лабораторії культурної освіти та гуманітарних наук НЦ «МАНУ».

Напрям підвищення кваліфікації: розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників із можливістю інтеграції кримськотатарської літератури в освітній процес, урочну та позакласну діяльність.

Термін дії програми: з 2026 до 2027 року.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. «Кримськотатарська література: практичні інструменти для педагога в освітньому процесі» є важливою складовою культурної спадщини кримськотатарського народу та українського культурного простору. Її розвиток відображає історичні, культурні й суспільні процеси, що відбувалися в Криму протягом століть. Для сучасного педагога звернення до кримськотатарської літератури дає можливість не лише ознайомити здобувачів освіти з творчістю окремих авторів і художніми текстами, а й поглибити розуміння історії та культури Криму, особливостей формування ідентичності корінного народу України, досвіду депортації та повернення, а також сучасного культурного процесу.

Водночас кримськотатарська література залишається недостатньо представленою в освітньому процесі. Педагогічні працівники часто потребують додаткових знань про основні етапи її розвитку, письменників і твори, доступні українські переклади, сучасні літературні антології та способи роботи з ними на уроках української літератури, історії, мистецтва, громадянської освіти, зарубіжної літератури та в позакласній діяльності.

Особливого значення набуває формування в педагогів уміння працювати з художнім текстом у його історичному та культурному контексті, добирати відповідні твори для різних вікових груп, порівнювати оригінал і переклад, використовувати літературні тексти для розвитку читацької компетентності, критичного мислення та культурної обізнаності здобувачів освіти.

Програма курсу «Кримськотатарська література: практичні інструменти для педагога в освітньому процесі» спрямована на ознайомлення педагогічних працівників з основними етапами розвитку кримськотатарської літератури — від народної творчості та формування писемної традиції до сучасного літературного процесу. Окрему увагу приділено кримськотатарській поезії, творчості Ісмаїла Гаспринського, літературі першої третини XX століття, літературі депортації та повернення, сучасним авторським і колективним проєктам, зокрема антології «Кримський інжир / Qırım inciri», а також дитячій і підлітковій літературі.

Практична спрямованість програми передбачає не лише засвоєння теоретичних відомостей, а й опрацювання конкретних художніх текстів, добір матеріалів для уроків і позакласних заходів, створення навчальних завдань, роботу з оригіналами та перекладами, а також моделювання способів інтеграції кримськотатарської літератури в освітній процес.

Програму розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про позашкільну освіту», Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 (зі змінами), – у частині визначення вимог до програм підвищення кваліфікації, їх обсягу (тривалості), організації безперервного професійного розвитку педагогічних

працівників, забезпечення практичної спрямованості програм, права педагогічних працівників на вибір суб'єкта підвищення кваліфікації та визнання результатів навчання.

Навчально-методичне забезпечення програми включає презентації, добірки художніх текстів, фрагменти найкращих взірців кримсько татарських творів та українських перекладів, практичні завдання, методичні матеріали для роботи з літературними творами, завдання для самостійної роботи та матеріали для підготовки уроків і позакласних заходів.

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Обсяг (тривалість): 23 години (0,75 кредита ЄКТС).

Особливості реалізації програми: програма реалізується дистанційно шляхом поєднання синхронного навчання у форматі лекційних і практичних занять із асинхронним виконанням самостійної роботи.

Форма підвищення кваліфікації: дистанційна.

Вартість: безоплатно.

Мета підвищення кваліфікації: сформувати та поглибити знання педагогічних працівників про кримськотатарську літературу, основні етапи її розвитку, провідних авторів і твори; Завдання підвищення кваліфікації:

Реалізація визначеної мети передбачає розв'язання таких завдань:

ознайомити з основними етапами становлення та розвитку кримськотатарської літератури;

поглибити знання про народну творчість та формування писемної літературної традиції кримських татар;

ознайомити з особливостями розвитку кримськотатарської поезії XIII–XX століть;

розкрити значення творчості Ісмаїла Гаспринського для розвитку нової кримськотатарської літератури;

ознайомити з літературним процесом першої третини XX століття та творчістю його провідних представників;

сформувати розуміння особливостей літератури депортації, вигнання, повернення та літератури пам'яті;

ознайомити із сучасним кримськотатарським літературним процесом, зокрема антологією «Кримський інжир / Qırım inciri»;

ознайомити з кримськотатарською дитячою та підлітковою літературою;

сформувати практичні навички роботи з оригіналами художніх текстів та їх українськими перекладами;

сформувати вміння добирати кримськотатарські художні твори відповідно до віку та освітніх потреб здобувачів освіти;

розвинути вміння створювати навчальні завдання на основі художніх текстів;

сформувати навички використання кримськотатарської літератури в урочній та позакласній роботі.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: предметно-методична (знання історії та розвитку кримськотатарської літератури, уміння аналізувати й добирати художні тексти, використовувати їх в освітньому процесі та застосовувати відповідні методи й прийоми роботи з літературними творами); культурологічна (розуміння кримськотатарської культури та її відображення в літературі); комунікативна (уміння організовувати обговорення художніх текстів та читацьку взаємодію); інформаційно-цифрова (використання цифрових ресурсів для пошуку, добору та роботи з літературними матеріалами).

проєктувальна (розроблення уроків, позакласних заходів і навчальних проєктів на основі кримськотатарської літератури).

Очікувані результати підвищення кваліфікації.

За результатами навчання слухачі опанують знання та набудуть (удосконалять) уміння, навички і способи професійної діяльності щодо:

основних етапів розвитку кримськотатарської літератури;

особливостей народної творчості та формування писемної традиції;

розвитку кримськотатарської поезії XIII–XX століть;

творчості Ісмаїла Гаспринського та його ролі в розвитку нової кримськотатарської літератури;

процесу першої третини XX століття;

літературного особливостей літератури депортації, вигнання, повернення та літератури пам'яті;

сучасного кримськотатарського літературного процесу;

творчості окремих представників кримськотатарської літератури та їхніх творів;

роботи з антологією «Кримський інжир / Qırım inciri»;

особливостей дитячої та підліткової кримськотатарської літератури;

використання оригіналів і перекладів художніх текстів в освітньому процесі;

розроблення навчальних завдань на основі художніх творів;

використання кримськотатарської літератури в урочній та позакласній роботі.

За результатами навчання слухачі:

знатимуть: основні етапи розвитку кримськотатарської літератури; особливості народної творчості та писемної традиції; основні напрями розвитку кримськотатарської поезії; творчість Ісмаїла Гаспринського та представників літератури першої третини XX століття; особливості літератури депортації та повернення; провідні тенденції сучасної кримськотатарської літератури; основні сучасні літературні проєкти та видання; особливості роботи з оригіналами й перекладами художніх текстів;

умітимуть: аналізувати та інтерпретувати художні тексти; добирати твори відповідно до віку та освітніх потреб здобувачів освіти; використовувати кримськотатарські літературні тексти на уроках і в позакласній роботі; порівнювати оригінали та переклади; створювати навчальні завдання на основі художніх творів; використовувати літературні тексти для формування читацької, культурної та громадянської компетентностей; розробляти фрагменти уроків і позакласних заходів із використанням кримськотатарської літератури.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації

Оцінювання результатів навчання здійснюється за результатами виконання завдань під час практичної роботи, самостійної роботи та підсумкового тестування.

Програму вважають успішно опанованою за умови виконання передбачених програмою завдань та успішного проходження підсумкового тесту.

Документ про підвищення кваліфікації, передбачений програмою, – сертифікат.

Змістово-методичне забезпечення програми включає презентаційні матеріали, добірки художніх текстів кримськотатарських авторів, фрагменти оригіналів та українських перекладів, методичні рекомендації, практичні завдання для аналізу текстів, завдання для самостійної роботи, матеріали для розроблення уроків і позакласних заходів.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	1	2	3	4	5
1	Назва навчальної теми	Лекційні заняття	Практичні заняття (консультації)	Самостійна робота	Усього
2	МОДУЛЬ 1. ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ				
3	Тема 1.1. Початок курсу. Презентація програми. Знайомство. Витоки кримськотатарської літератури: народна творчість, формування писемної традиції та основні періоди розвитку	2,5	0	1	3,5
4	Тема 1.2. Кримськотатарська поезія XIII–XX століть: традиція, теми та образи. Антологія «Окрушина сонця»	2,5	0	0	2,5
5	Разом за модулем 1	5	0	1	6

6	МОДУЛЬ 2. КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА НОВОГО ЧАСУ				
7	Разом за модулем 2	5	0	1	6
8	МОДУЛЬ 3. ЛІТЕРАТУРА ПАМ'ЯТІ ТА СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС				
9	Тема 3.1. Література депортації, вигнання та повернення: пам'ять, втрата дому й пошук ідентичності	2,5	0	1	3,5
10	Тема 3.2. Сучасна кримськотатарська література: «Кримський інжир / Qırım inciri», дитяча та підліткова література, оригінали й переклади	2,5	0	1	3,5
11	Разом за модулем 3	5	0	2	7
12	МОДУЛЬ 4. ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПЕДАГОГА				
13	Тема 4.1. Практичні інструменти педагога: робота з кримськотатарським художнім текстом на уроці та в позакласній діяльності	2,5	0	1	3,5
14	Разом за модулем 4	2,5	0	1	3,5
15	Підсумковий тест	0	0	0	0,5
16	Усього	17,5	0	5	23

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. ВИТОКИ ТА СТАНОВЛЕННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Тема 1.1. Відкриття курсу. Презентація програми. Знайомство. Витоки кримськотатарської літератури: народна творчість, формування писемної традиції та основні періоди розвитку

Зміст, структура та основні завдання курсу. Очікувані результати навчання та можливості використання кримськотатарської літератури в освітньому процесі. Знайомство учасників та визначення їхніх професійних запитів. Кримськотатарська усна народна творчість як основа літературної традиції. Казки, легенди, перекази, прислів'я та інші жанри фольклору. Формування писемної традиції кримських татар. Основні періоди розвитку кримськотатарської літератури та їхні характерні особливості. Взаємозв'язок літературного процесу з історичним і культурним розвитком Криму.

Тема 1.2. Кримськотатарська поезія XIII–XX століть: традиція, теми та образи. Антологія «Окрушина сонця»

Основні етапи розвитку кримськотатарської поезії XIII–XX століть. Класична кримськотатарська поезія, її жанрові та тематичні особливості. Провідні мотиви й образи кримськотатарської лірики. Поетична традиція та її трансформація в різні історичні періоди. Представлення кримськотатарських поетів у сучасних виданнях та антологіях. Антологія «Окрушина сонця» як джерело для ознайомлення з кримськотатарською поезією. Робота з поетичними текстами та їхніми перекладами.

МОДУЛЬ 2. КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА НОВОГО ЧАСУ

Тема 2.1. Ісмаїл Гаспринський і нова кримськотатарська література: початок літературного відродження

Ісмаїл Гаспринський та його роль у культурному й інтелектуальному розвитку кримських татар. Формування нової кримськотатарської літератури та зміна літературних орієнтирів. Взаємозв'язок літератури, освіти, журналістики та суспільної думки. Нові жанри, теми та способи художнього осмислення дійсності. Значення творчої спадщини Ісмаїла Гаспринського для подальшого розвитку кримськотатарської літератури. Практична робота з окремими текстами та їх використання в освітньому процесі.

Тема 2.2. Кримськотатарська література першої третини XX століття: нові теми, жанри та імена. «Молитва ластівок»

Особливості розвитку кримськотатарської літератури першої третини XX століття. Суспільно-історичний контекст та його вплив на літературний процес. Розширення тематичного й жанрового діапазону. Творчість Шаміля Алядіна, Юсуфа Болата та інших представників кримськотатарської літератури цього періоду. Особливості прози, поезії та драматургії. Антологія «Молитва ластівок» та можливості її використання в освітньому процесі. Добір текстів для роботи зі здобувачами освіти.

МОДУЛЬ 3. ЛІТЕРАТУРА ПАМ'ЯТІ ТА СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС

Тема 3.1. Література депортації, вигнання та повернення: пам'ять, втрата дому й пошук ідентичності

Депортація кримських татар 1944 року та її відображення в літературі. Література вигнання як спосіб збереження особистої та колективної пам'яті. Теми дому, втрати, розлуки, повернення, родинної пам'яті та ідентичності. Творчість Чингіза Дагджи, Ервіна Умерова, Таїра Халілова та інших представників літератури депортації й повернення. Особливості художнього осмислення історичної травми. Тексти літератури пам'яті в освітньому процесі: можливості та методичні підходи до їх опрацювання.

Тема 3.2. Сучасна кримськотатарська література: «Кримський інжир / Qırım inciri», дитяча та підліткова література, оригінали й переклади

Основні тенденції сучасної кримськотатарської літератури. Сучасні автори, видавничі ініціативи та літературні проєкти. Антологія «Кримський інжир / Qırım inciri» як простір представлення сучасної кримськотатарської літератури. Тематичне та жанрове різноманіття сучасних текстів. Кримськотатарська дитяча та підліткова література. Особливості добору текстів для різних вікових категорій. Робота з оригіналом і перекладом: можливості порівняльного аналізу, особливості передачі культурно маркованої лексики та образів.

МОДУЛЬ 4. ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПЕДАГОГА

Тема 4.1. Практичні інструменти педагога: робота з кримськотатарським художнім текстом на уроці та в позакласній діяльності

Принципи добору кримськотатарських художніх текстів відповідно до віку та освітніх потреб здобувачів освіти. Способи введення літературного твору в історичний і культурний контекст. Робота з художнім текстом до, під час та після читання. Створення запитань і завдань на розуміння, аналіз та інтерпретацію тексту. Порівняння оригіналу й перекладу як навчальний інструмент. Використання кримськотатарської літератури на уроках української мови та літератури, історії, мистецтва, громадянської освіти та в міжпредметній взаємодії. Організація читацьких клубів, літературних заходів, тематичних проєктів та інших форм позакласної роботи. Практична розробка фрагмента уроку або позакласного заходу на основі кримськотатарського художнього тексту.

Література:

1. Абдулаєва, Г. (2021). 25 відомих кримських татар: Від Кримського ханства до сьогодення. Фоліо.
2. Абдулаєва, Г. (2021). Кримські татари: Від етногенезу до державності. Гамазин.
3. Алієв, А., & Левкова, А. (уклад.). (2019). Кримський інжир = Qirim inciri: Антологія. Видавництво Старого Лева.
4. Алієв, А., & Левкова, А. (уклад.). (2020). Кримський інжир. Демірджі = Qirim inciri. Demirci: Антологія. Видавництво Старого Лева.
5. Алієв, А., & Левкова, А. (уклад.). (2021). Кримський інжир. Чаїр = Qirim inciri. Çayir: Антологія. Видавництво Старого Лева.
6. Алядін, Ш. (2018). Мердивен: Кримськотатарська проза українською (П. Сачек & Н. Гончаренко, упоряд.). Майстер книг.
7. Бекірова, Г., Іванець, А., Тищенко, Ю., Громенко, С., & Аблаєв, Б. (2020). Історія Криму та кримськотатарського народу: Навчальний посібник. Кримська родина; Майстер Книг.
8. Бекірова, Г. (2017). Пів століття опору: Кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки): Нарис політичної історії.

9. Гаспринський, І. (2021). Молла Аббас: Вибрані літературні твори. Майстер Книг.
10. Гайворонський, О. Країна Крим: Нариси про пам'ятки історії Кримського ханату.
11. Менекай, С. (2022). Із Алушти віють вітри. Майстер Книг.
12. Мірошниченко, М. М., & Кандим, Ю. У. (упоряд.). (2003). Окрушина сонця: Антологія кримськотатарської поезії XIII–XX століть. Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України.
13. Мірошниченко, М. М., & Кандим, Ю. У. (упоряд.). (2006). Молитва ластівок = Къарылгъачлар дуасы: Антологія кримськотатарської прози XX–XXI ст. Кн. 2. Етнос.
14. Соболєва, О. (2015). Весілля кримських татар: Традиційні форми та трансформації. Олександр Пшонківський.
15. Соболєва, О. (2019). Кримськотатарська кухня. Видавництво ФОП Брайченко «ïzhak».
16. Халілов, Т. До останнього подиху. УкрЛіб.
17. Електронні ресурси та платформи
18. ГО «Кримська родина». Bilgi: Освітня онлайн-платформа. https://www.bilgi.in.ua/literature/
19. Sandiq. Sandiq: Платформа кримськотатарської культури, мистецтва та ремесел. https://sandiq.art/
20. Prometheus.. Qırım: Крим – це ми. https://prometheus.org.ua/https://prometheus.org.ua/prometheus-free/qirim/ .
21. УкрЛіб. До останнього подиху. https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8156